

Piotr Niczyporuk

Uniwersytet w Białymstoku, Polska

e-mail: p.niczyporuk@uwb.edu.pl

ORCID: 0000-0002-2240-0959

**PRZYWILEJ DLA KREDYTOBIORCÓW W POSTACI
TZW. WAKACJI KREDYTOWYCH W OKRESIE
PANDEMII KORONAWIRUSA (COVID-19) –
WYBRANE ZAGADNIENIA**

**THE PRIVILEGE FOR BORROWERS IN THE FORM
OF THE SO-CALLED “CREDIT HOLIDAYS” DURING
THE COVID-19 PANDEMIC. A FEW REMARKS**

Abstact

The “Credit Holidays” is quite an interesting institution that has been regulated by law. In the period of the spread of the COVID-19 pandemic, bearing in mind the difficulties in repaying liabilities to banks, initially on the part of the Polish Bank Association and the banks themselves, there were proposals to postpone repayment of principal and interest instalments or principal instalments. In this way, “non-statutory credit holidays” were created, and it was up to the lender and the borrower to specify the necessary contractual changes. As part of the so-called “anti-crisis shields” have been introduced into the legal system.

First, the interference of the legislator provides for the possibility of postponing the repayment of credit obligations to entrepreneurs. These regulations introduced the possibility, not the obligation, of applying the “credit holidays” to the bank’s customer. However, it was an effective and desired instrument to help entrepreneurs.

Under the so-called “Anti-crisis Shield 4.0”, obligatory “statutory credit holidays” aimed at consumers were introduced. The adopted legal regulations indeed cause some interpretation problems, but undoubtedly this legal institution will be a permanent element of the Polish banking system.

KEYWORDS

credit, bank, the borrower, „credit holidays”, „non-statutory credit holidays”, „statutory credit holidays”, Polish Bank Association

SŁOWA KLUCZOWE

kredyt, bank, kredytobiorca, „wakacje kredytowe”, „pozaustawowe wakacje kredytowe”, „ustawowe wakacje kredytowe”, Związek Banków Polskich

UWAGI OGÓLNE

Pandemia koronawirusa (SARS-CoV-2) zmieniła oblicze współczesnego świata. Restrykcje wprowadzone w związku z rozprzestrzeniającą się chorobą COVID-19 znacząco wpłynęły na gospodarkę światową, europejską oraz polską. Również sektor bankowy odczuł skutki pandemii koronawirusa.

Celem niniejszego artykułu jest pokazanie wybranego zagadnienia polskiego prawa bankowego, a mianowicie przywileju dla kredytobiorców w postaci tzw. wakacji kredytowych, który jest reakcją na zmiany spowodowane pandemią. Była to instytucja znana praktyce bankowej, choć niemająca precyzyjnych regulacji prawnych. W okresie pandemii koronawirusa (SARS-CoV-2) przepisy w zakresie tzw. wakacji kredytowych stały się instytucją polskiego prawa bankowego. Stąd dodatkowym celem stała się konieczność przybliżenia ewolucji regulacji odnośnie do odroczenia (zawieszenia) zobowiązań kredytowych od pozaustawowych do obligatoryjnych i to ustawowych. Wobec powyższego sformułowano następującą hipotezę badawczą: pandemia koronawirusa wymusiła na ustawodawcy uregulowania prawne w zakresie tzw. wakacji kredytowych. Konieczne stało się także określenie kierunków zmian przepisów odnośnie do odroczenia (zawieszenia) zobowiązań kredytowych. W świetle tak postawionej hipotezy wyróżniono kilka problemów wymagających przeanalizowania. Zauważono potrzebę zwrócenia uwagi, czy ingerencja ustawodawcy nie narusza konstytucyjnej zasady wolności działalności gospodarczej oraz banku jako instytucji zaufania publicznego. Należało także przeanalizować formy współdziałania kredytodawców w ostatecznym kształcie uchwalanych regulacji prawnych w zakresie „wakacji kredytowych”.

Do rozwiązania postawionego problemu badawczego i weryfikacji hipotezy zostały wykorzystane metody pozwalające na naukową i krytyczną analizę przepisów w oparciu o metodę językową, systemową, celowościową i funkcjonalną. Krytycznej analizie zostały poddane również opinie wyrażone w poglądach doktryny, a dotyczące przedmiotu badań. W niniejszym opracowaniu zastosowano więc przede wszystkim metodę dogmatycznoprawną oraz w niewielkim zakresie prawnoporównawczą.

1. USŁUGI KREDYTOWE I RYZYKO Z NIMI ZWIĄZANE

Tradycyjną usługą banków, jednocześnie stanowiącą ich podstawowe źródło przychodów, są usługi kredytowe definiowane jako stosunek prawny między bankiem a kredytobiorcą, w którym bank udostępnia środki pieniężne, a kredytobiorca zobowiązuje się do ich zwrotu w ustalonym terminie łącznie z odsetkami¹. Polskie prawo bankowe uściśla kredyt bankowy, nadając mu formę umowy kredytowej, świadczenia pieniężnego oraz wprowadzając jego obligatoryjną odpłatność². Szczególne więc cechy kredytu, a mianowicie: zwrotność, czyli obowiązek zwrotu w ustalonym terminie, odpłatność (zapłata odsetek bankowych, a także prowizji i opłat), jak i celowość, czyli wykorzystanie kredytu na z góry określony cel, nabrały szczególnego znaczenia w okresie pandemii koronawirusa. Z punktu widzenia kredytobiorców odpłatność za kredyt to nie tylko ponoszone przez nich koszty bankowe (oprocentowanie, prowizje i różne opłaty), lecz także te poza-bankowe (koszty wyceny zabezpieczeń, koszty pozyskania niezbędnych dokumentów, notarialne, ubezpieczenia majątku bądź kredytobiorcy, czy też różne opłaty na rzecz jednostek państwowych), które stanowiły znaczne obciążenie finansowe³.

Większość banków w swojej ofercie posiada zarówno kredyty, jak i pożyczki pieniężne. Różnice między tymi produktami bankowymi powstają na tle unormowań prawnych. Instytucja pożyczki jest uregulowana w ustawie z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny⁴, natomiast umowa kredytu jest określona w prawie bankowym. Generalnie można stwierdzić, iż z punktu widzenia banku, różnice

¹ P. Niczyporuk, A. Talecka, *Bankowość: podstawowe zagadnienia*, Białystok 2011, s. 267.

² Art. 69 ust. 1 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Prawo bankowe (tekst jedn. Dz.U. z 2020 r., poz. 1896, z późn. zm.): „Przez umowę kredytu bank zobowiązuje się oddać do dyspozycji kredytobiorcy na czas oznaczony w umowie kwotę środków pieniężnych z przeznaczeniem na ustalony cel, a kredytobiorca zobowiązuje się do korzystania z niej na warunkach określonych w umowie, zwrotu kwoty wykorzystanego kredytu wraz z odsetkami w oznaczonych terminach spłaty oraz zapłaty prowizji od udzielonego kredytu”.

³ Z. Dobosiewicz, *Kredyty i gwarancje bankowe*, Warszawa 2007, s. 53–59.

⁴ Tekst jedn. Dz.U. z 2020 r., poz. 1740, z późn. zm.

miedzy kredytem a pożyczką mają minimalne znaczenie, gdyż pożyczki bankowe mają wyłącznie charakter pieniężny i zgodnie z prawem bankowym stosuje się do nich odpowiednio przepisy dotyczące zabezpieczenia spłaty i oprocentowania kredytów bankowych⁵. Zatem celowe będzie owołanie się do możliwości ustanowienia przywileju zwanego tzw. wakacjami kredytowymi w odniesieniu do pożyczkobiorców. Podstawowa przyczyna, która powoduje wyodrębnienie pożyczek pieniężnych z oferty kredytowej banków, znajduje jednak swe uzasadnienie. Kredyty są bowiem udzielane na konkretne cele, a ich wykorzystanie powinno nastąpić na warunkach określonych w umowie kredytowej, natomiast w przypadku pożyczek wymogi te nie muszą mieć zastosowania. Jest to korzystne zarówno dla pożyczkobiorcy, jak i dla banku⁶.

Banki, świadcząc usługi związane z udzielaniem kredytów, pożyczek, gwarancji, oferując factoring i leasing, czy też akcepty bankowe, są narażone na ryzyko o charakterze kredytowym. Przez ryzyko kredytowe należy więc rozumieć niebezpieczeństwo, iż kredytobiorca nie spłaci w całości lub w części przypadających w ustalonym terminie rat kapitałowych wraz z należnymi odsetkami bądź innymi opłatami, narażając bank na powstanie straty⁷. W szerszym ujęciu ryzyko kredytowe definiowane jest jako niebezpieczeństwo niespłacenia zobowiązań przez klientów banku nie tylko z tytułu kredytów, lecz także innych usług. Zagrożenie interesów banku związane jest zarówno z samym klientem, jak i niekorzystnymi zmianami zewnętrznego otoczenia. Taka właśnie szczególna sytuacja powstała wraz z wystąpieniem pandemii koronawirusa (SARS-CoV-2), która wpłynęła na gospodarkę na całym świecie. Nieustabilizowana sytuacja gospodarcza znacznie zwiększyła stopień ponoszonego ryzyka. W celu zminimalizowania ryzyka podejmowano różnorodne mechanizmy i metody działania ograniczające niebezpieczeństwo powstania strat⁸. Wszystkie operacje bankowe, mające na celu dostarczanie klientowi środków finansowych, obciążone są ryzykiem niezwrócenia tych środków, natomiast operacje udzielenia przez bank gwarancji, czy też akceptowania weksli są obciążone ryzykiem niewywiązania się klienta ze swoich zobowiązań. Podstawą zabezpieczenia interesów banku z tytułu tego rodzaju operacji jest wiarygodność kredytowa klientów. Banki, podejmując decyzję zarówno o przyznaniu kredytu, jak i gwarancji bankowej, nie są w stanie przewidzieć wszystkich okoliczności, jakie mogą wystąpić w trakcie trwania tych transakcji, a w wyniku których klienci mogą utracić zdolność do wywiązywania się ze swoich zobowiązań. Szczególnie nie byli w stanie przewidzieć skutków związanych z wystąpieniem pandemii koronawirusa (SARS-CoV-2).

⁵ Z. Ofiarski, *Prawo bankowe*, Warszawa 2021, s. 444 i n.

⁶ P. Niczyporuk, A. Talecka, *Bankowość...*, s. 268–269.

⁷ W. L. Jaworski, Z. Zawadzka (red.), *Bankowość, podręcznik akademicki*, Warszawa 2001, s. 601.

⁸ A. Talecka, *Banki komercyjne*, (w:) J. Zarzecki (red.), *Finanse*, Białystok 2003, s. 318–323.

2. „POZAUSTAWOWE WAKACJE KREDYTOWE”

Banki, dostrzegając zagrożenia w związku z rozprzestrzeniającą się chorobą COVID-19 oraz uznając, że pandemia może przynieść trudne do przewidzenia skutki dla sytuacji finansowej kredytobiorców, a także ich klientów, rozpoczęły podejmowanie działań pomocowych. Był to pierwszy komunikat Związku Banków Polskich z dnia 16 marca 2020 r.⁹ „Komunikat ZBP w sprawie działań pomocowych podejmowanych przez banki w związku z pandemią koronawirusa COVID-19”, w którym zaproponował wiele pilnych, odpowiednich i adekwatnych rozwiązań mających na celu „zaadresowanie trudności w spłacie zobowiązań względem banków”. Wszelkie podjęte działania pomocowe miały być odformalizowane i możliwie uproszczone. Skierowano je głównie do osób oraz przedsiębiorstw będących kredytobiorcami i to znajdujących się w trudnej sytuacji finansowej w związku z pandemią koronawirusa SARS-CoV-2. Kluczowym zagadnieniem, wypracowanym przez przedstawicieli banków, były tzw. wakacje kredytowe. Do czasu wydania stanowiska przez Związek Banków Polskich, banki samodzielnie ustalały zakres oferty dotyczącej zawieszenia spłaty rat kredytów lub pożyczek. W związku z powyższym to banki decydowały o wszystkich warunkach odroczenia (zawieszenia) spłaty zobowiązań. Sami kredytodawcy ustalali grupy kredytobiorców objętych ofertą, rodzaj rat, co do których możliwe było zawieszenie (odroczenie) płatności, wysokości opłat, czas odroczenia, warunki skorzystania z oferty oraz rodzaj produktów, które mogą podlegać zawieszeniu¹⁰.

W Komunikacie Związek Banków Polskich ponadto wyraził gotowość wzięcia udziału w pracach, które pozwolą w krótkim czasie podnieść maksymalną kwotę płatności zbliżeniowych do kwoty 100 zł oraz do uruchomienia procesu ułatwienia swoim klientom będącym przedsiębiorcami dostępu do krótkoterminowego kredytu służącego ustabilizowaniu sytuacji finansowej klienta banku, który został dotknięty skutkami pandemii koronawirusa SARS-CoV-2.

W punkcie pierwszym Komunikatu przedstawiono koncepcję „wakacji kredytowych”: „Banki ułatwią w sposób maksymalnie uproszczony – w zakresie dopuszczonym przepisami obecnie obowiązującego prawa – odroczenie (zawieszenie) spłaty rat kapitałowo-odsetkowych lub rat kapitałowych przez okres do 3 miesięcy i automatyczne wydłużenie o ten sam okres łącznego okresu spłaty kredytu pod warunkiem przedłużenia okresu obowiązywania zabezpieczenia spłaty kredytu. Ułatwienia mają dotyczyć kredytów mieszkaniowych, konsumpcyjnych dla klientów indywidualnych, kredytów dla przedsiębiorców i będą pole-

⁹ Został powołany do życia w styczniu 1991 r. i działa na podstawie ustawy z dnia 30 maja 1989 r. o izbach gospodarczych (tekst jedn. Dz.U. z 2019 r., poz. 579).

¹⁰ www.rf.gov.pl/wakacje-kredytowe-podsumowanie-problematyki-i-dzialan-podjetych-przez-rzeczniaka-finansowego/ (dostęp: 5.10.2021 r.).

gać m.in. na szybkim rozpatrywaniu wniosków tych klientów, którzy uzasadnią konieczność odroczenia (zawieszenia) spłaty kredytu ich sytuacją finansową spowodowaną pandemią koronawirusa COVID-19”¹¹.

Związek Banków Polskich przedstawił zatem rozwiązanie tymczasowe, które kompleksowo nie rozwiązywało problemu. „Wakacje kredytowe” miały trwać jedynie przez 3 miesiące. Nie było możliwości ich wydłużenia. O taki sam okres miał zostać wydłużony łączny czas spłaty zobowiązania. Warunkiem zastosowania „wakacji kredytowych” było przedłużenie okresu obowiązywania zabezpieczenia spłaty kredytu. Niewątpliwie było to udogodnienie, gdyż maksymalnie odformalizowało procedury związane z odroczeniem (zawieszeniem) spłaty kredytu i było to bezpłatne. Po upływie „wakacji kredytowych” zaproponowanych przez Związek Banków Polskich należało terminowo regulować swoje zobowiązania.

W Komunikacie przewidziano również podjęcie działań w kierunku swego rodzaju „wakacji” w spłacie rat leasingowych należnych od leasingobiorców na zasadach analogicznych do stosowanych przez bank w odniesieniu do odroczenia spłaty kredytów. Podobne propozycje skierowano do korzystających z faktoringu. Związek Banków Polskich rekomendował swoim członkom także udzielenie pomocy przedsiębiorcom, którzy mieli na koniec 2019 r. zdolność kredytową, a zostali dotknięci skutkami pandemii koronawirusa SARS-CoV-2 i którym w najbliższym czasie upływał termin odnowienia istniejącego finansowania. Rekomendowano także niepobieranie opłat i prowizji za przyjęcie i rozpatrzenie wniosków dotyczących zawieszenia spłat rat kapitałowo-odsetkowych lub rat kapitałowych. Przypuszczalnie Komunikat, wydany na samym początku pandemii, nie mógł przewidzieć jej rozmiarów ani czasu trwania. Niewątpliwie był pierwszą próbą uregulowania czy ujednolicenia zawieszenia (odroczenia) spłat rat kapitałowo-odsetkowych lub rat kapitałowych.

W dniu 2 kwietnia 2020 r. European Banking Authority (EBA) opublikowała „Wytyczne dotyczące ustawowych i pozaustawowych moratoriów na spłaty kredytów, stosowanych w obliczu kryzysu wywołanego przez COVID-19” wskazujące, jakie kryteria muszą spełniać moratoria, które zostały lub będą przyznane przez banki przed dniem 30 czerwca 2020 r. W treści wytycznych wskazano, że banki muszą identyfikować występujące trudności o charakterze krótkoterminowym, które mogą w dłuższej perspektywie czasu skutkować długotrwałymi problemami, a w ostateczności niewypłacalnością. Udzielone moratoria nie powinny być również klasyfikowane jako *forbearance* lub trudna restrukturyzacja¹². Celem tzw. pozaustawowych wakacji kredytowych (moratoriów) powinno być rozwiązanie krótkotrwałych trudności z płynnością finansową spowodowanych

¹¹ www.zbp.pl/Aktualnosci/Wydarzenia/Komunikat-ZBP-w-sprawie-dzialan-pomocowych-podejmowanych-przez-banki (dostęp: 5.10.2021 r.).

¹² www.eba.europa.eu/eba-publishes-guidelines-treatment-public-and-private-moratoria-light-covid-19-measures; www.knf.gov.pl/aktualnosci?articleId=69490&p_id=18 (dostęp: 5.10.2021 r.).

ograniczoną lub zawieszoną działalnością wielu przedsiębiorstw i osób fizycznych w związku z epidemią COVID-19¹³.

Związek Banków Polskich, był to kolejny komunikat z dnia 1 czerwca 2020 r. „Zmiany do moratorium pozaustawowego”, poinformował, że zakończono prace nad „Stanowiskiem banków w zakresie ujednolicenia zasad oferowania narzędzi pomocowych dla klientów sektora bankowego”, które obowiązuje dla instrumentów pomocowych udzielanych od dnia 13 marca 2020 r. do dnia 30 września 2020 r.¹⁴. Urząd Komisji Nadzoru Finansowego notyfikował powyższe stanowisko jako tzw. moratorium pozaustawowe do EBA¹⁵.

Niezależnie od stanowiska Związku Banków Polskich, poszczególne banki komercyjne ogłosiły gotowość wdrożenia dalej idących środków, mających wspomóc ich klientów w przezwyciężaniu skutków kryzysu. Musiały one jednak samodzielnie wypracować określone rozwiązania związane z tzw. wakacjami kredytowymi. Wobec powyższego kredytobiorcy korzystali z możliwości zawieszenia (odroczenia) spłaty rat na zupełnie różnych warunkach, które dla jednych były bardziej, dla innych mniej korzystne. W zależności od banku okres tzw. wakacji kredytowych trwał od 1 do 3 miesięcy. Niewątpliwie mechanizmy wprowadzone przez banki pozwoliły zainteresowanym klientom na skorzystanie, w uproszczony sposób, z zawieszenia (odroczenia) spłaty całych rat kredytowych lub tylko ich części. Rozwiązanie zaproponowane przez Związek Banków Polskich dotyczyło wszystkich zobowiązań spłacanych w ratach i obarczonych ryzykiem kredytowym. Wniosek o tzw. wakacje kredytowe można było złożyć przez internet, a więc bez konieczności osobistej wizyty w oddziale banku, która z racji rosnącego zagrożenia zachorowaniem na SARS-CoV-2 była absolutnie odradzana przez różne instytucje w kraju. Uzasadnieniem skorzystania z udogodnienia zawieszenia (odroczenia) spłaty zobowiązania było jedynie oświadczenie kredytobiorcy o wystąpieniu złej sytuacji finansowej spowodowanej przez chorobę COVID-19. Na ogół nie trzeba było dołączać do wniosku żadnych dodatkowych dokumentów. Rozwiązanie zaproponowane przez Związek Banków Polskich było jednakże tylko rozwiązaniem tymczasowym. Po zakończeniu zawieszenia (odroczenia) spłaty zobowiązania należało terminowo regulować raty zgodnie z ustalonym harmonogramem. Różnorodność oferty Banków oznaczała, że w czasie trwania pandemii COVID-19 kredytobiorca mógł być obciążany koniecznością spłaty rat odsetkowych, bowiem zawieszeniu ulegała płatność tylko części kapitałowej raty lub termin zawieszenia rat kredytu nie odpowiadał faktycznemu okresowi obniżenia dochodów kredytobiorcy. Ponadto

¹³ www.rf.gov.pl/wakacje-kredytowe-podsumowanie-problematyki-i-dzialan-podjetych-przez-rzeczniika-finansowego/ (dostęp: 5.10.2021 r.).

¹⁴ www.zbp.pl/aktualnosci/komunikaty/przedluzenie-moratorium-na-kredyty (dostęp: 5.10.2021 r.).

¹⁵ www.knf.gov.pl/aktualnosci; rf.gov.pl/wakacje-kredytowe-podsumowanie-problematyki-i-dzialan-podjetych-przez-rzeczniika-finansowego/ (dostęp: 5.10.2021 r.).

niejednokrotnie zawieszenie spłaty rat kredytu nie powodowało odpowiedniego wydłużenia okresu kredytowego (spłaty), co przełożyło się na znaczny wzrost wysokości rat kredytu po okresie zawieszenia.

Innym sposobem na problemy finansowe przy spłacie rat kredytów i pożyczek w okresie SARS-CoV-2 było skorzystanie z oferty Funduszu Wsparcia Kredytobiorców¹⁶. Propozycje rozwiązań wypracowanych zarówno przez Związek Banków Polskich, jak i przez same banki przyczyniły się do regulacji ustawowej w tym względzie.

3. PRAWNE PODSTAWY USTANOWIENIA PRZYWILEJU DLA KREDYTOBIORCÓW

W związku z wprowadzonymi restrykcjami oraz z rozprzestrzeniającą się chorobą COVID-19 i ich wpływem na gospodarkę i sektor bankowy ustawodawca podjął wiele inicjatyw ustawodawczych. W ich wyniku została uchwalona ustawa z dnia 2 marca 2020 r. o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych¹⁷. Celem ochrony państwa i obywateli przed kryzysem wywołanym pandemią koronawirusa rząd przygotował pakiet rozwiązań zwanych potocznie „Tarczami antykryzysowymi”. Miały one za zadanie zapewnienie bezpieczeństwa pracowników, ochronę ich miejsc pracy oraz poprawienie organizacji w zakresie ochrony zdrowia czy inwestycji publicznych. Ważnym celem było również wsparcie finansowe dla przedsiębiorców oraz wzmocnienie systemu finansowego w kraju. W skład tych aktów prawnych, mających przeciwdziałać skutkom pandemii, można zaliczyć ustawę z dnia 31 marca 2020 r. o zmianie ustawy o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych oraz niektórych innych ustaw, zwanej [Tarcza 1.0]¹⁸. Jej regulacje zmieniały między innymi ustawę z dnia 29 sierpnia 1997 r. o Narodowym Banku Polskim¹⁹, ustawę z dnia 29 sierpnia 1997 r. o listach zastawnych i bankach hipotecznych²⁰, ustawę z dnia 14 marca 2003 r. o Banku Gospodarstwa Krajowego²¹, ustawę z dnia 2 kwietnia 2004 r. o niektórych

¹⁶ Ustawa z dnia 9 października 2015 r. o wsparciu kredytobiorców, którzy zaciągnęli kredyt mieszkaniowy i znajdują się w trudnej sytuacji finansowej (tekst jedn. Dz.U. z 2021 r., poz. 1516, z późn. zm.), szczególnie art. 14–20.

¹⁷ Dz.U. z 2020 r., poz. 374.

¹⁸ Dz.U. z 2020 r., poz. 568, z późn. zm.

¹⁹ Tekst jedn. Dz.U. z 2020 r., poz. 2027, z późn. zm.

²⁰ Tekst jedn. Dz.U. z 2020 r., poz. 415.

²¹ Tekst jedn. Dz.U. z 2020 r., poz. 1198, z późn. zm.

zabezpieczeniach finansowych²², ustawę z dnia 21 lipca 2006 r. o nadzorze nad rynkiem finansowym²³, ustawę z dnia 12 maja 2011 r. o kredycie konsumentskim²⁴, ustawę z dnia 5 sierpnia 2015 r. o rozpatrywaniu reklamacji przez podmioty rynku finansowego i o Rzeczniku Finansowym²⁵, ustawę z dnia 5 sierpnia 2015 r. o nadzorze makroostrożnościowym nad systemem finansowym i zarządzaniu kryzysowym w systemie finansowym²⁶, ustawę z dnia 9 października 2015 r. o wsparciu kredytobiorców, którzy zaciągnęli kredyt mieszkaniowy i znajdują się w trudnej sytuacji finansowej²⁷, ustawę z dnia 10 czerwca 2016 r. o Bankowym Funduszu Gwarancyjnym, systemie gwarantowania depozytów oraz przymusowej restrukturyzacji²⁸. Cytowana powyżej regulacja prawna wprowadziła kilka ciekawych udogodnień dla przedsiębiorców, w tym możliwość poręczania i gwarantowania przez Bank Gospodarstwa Krajowego kredytów zaciągniętych przez przedsiębiorców²⁹ oraz ewentualność tzw. wakacji kredytowych (art. 31f został właśnie wprowadzony regulacjami [Tarczy 1.0]). Także ustawa z dnia 16 kwietnia 2020 r. o szczególnych instrumentach wsparcia w związku z rozprzestrzenianiem się wirusa SARS-CoV-2 [Tarcza 2.0]³⁰, ustawa z dnia 14 maja 2020 r. o zmianie niektórych ustaw w zakresie działań osłonowych w związku z rozprzestrzenianiem się wirusa SARS-CoV-2 [Tarcza 3.0]³¹ oraz ustawa z dnia 19 czerwca 2020 r. o dopłatach do oprocentowania kredytów bankowych udzielanych przedsiębiorcom dotkniętym skutkami COVID-19 oraz o uproszczonym postępowaniu o zatwierdzenie układu w związku z wystąpieniem COVID-19 [Tarcza 4.0]³² zawierają postanowienia odnośnie do działalności kredytowej. Ostatni z wyżej cytowanych aktów prawnych wprowadza obligatoryjne „wakacje kredytowe”. W literaturze przedmiotu powstała wątpliwość, jak daleko może ingerować ustawodawca i czy regulacje w zakresie tzw. wakacji kredytowych nie naruszają interesu banków – przedsiębiorców działających w warunkach gospodarki wolnorynkowej³³. Niewątpliwie, w myśl art. 20 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.³⁴ podstawę ustroju gospodarczego Polski stanowi społeczna gospodarka rynkowa oparta na wolności działalności

²² Tekst jedn. Dz.U. z 2020 r., poz. 103, z późn. zm.

²³ Tekst jedn. Dz.U. z 2020 r., poz. 2059, z późn. zm.

²⁴ Tekst jedn. Dz.U. z 2019 r., poz. 1083, z późn. zm.

²⁵ Tekst jedn. Dz.U. z 2019 r., poz. 2279, z późn. zm.

²⁶ Tekst jedn. Dz.U. z 2021 r., poz. 140, z późn. zm.

²⁷ Tekst jedn. Dz.U. z 2021 r., poz. 1516, z późn. zm.

²⁸ Tekst jedn. Dz.U. z 2020 r., poz. 842, z późn. zm.

²⁹ Szczegółowe zasady reguluje art. 15zzzd ustawy.

³⁰ Tekst jedn. Dz.U. z 2021 r., poz. 737, z późn. zm.

³¹ Dz.U. z 2020 r., poz. 875, z późn. zm.

³² Tekst jedn. Dz.U. z 2021 r., poz. 1072, z późn. zm.

³³ M. Urban-Theocharakis, *Wakacje kredytowe*, LEX/el. 2020.

³⁴ Dz.U. z 1997 r., nr 78, poz. 483, z późn. zm.; dalej: Konstytucja RP.

gospodarczej³⁵. Ustrojowa zasada wolności działalności gospodarczej³⁶ formułuje w swojej istocie prawo podmiotowe o randze konstytucyjnej³⁷. W ramach ogólniejszej zasady społecznej gospodarki rynkowej³⁸ występują jej elementy składowe, stanowiące swego rodzaju zasady szczególne, a mianowicie: wolność działalności gospodarczej, własność prywatna oraz solidarność, dialog i współpraca partnerów społecznych³⁹. Są one do tego stopnia ze sobą powiązane, że mogą się wspierać i ograniczać. Zasady ustrojowe mogą oddziaływać na status podmiotu prawa, a zwłaszcza mogą poszerzać sferę wolności jednostki, wpływać na zakres określonych praw lub dopuszczalność ograniczeń. Zasadna wydaje się zatem potrzeba łącznej analizy art. 20 i 22 Konstytucji RP⁴⁰. Konstytucyjna wolność działalności gospodarczej w tym ostatnim przepisie przyjmuje postać prawa podmiotowego o charakterze negatywnym. Nie ma ona charakteru absolutnego i musi podlegać różnego rodzaju ograniczeniom, które powinny mieć wyjątkowy charakter⁴¹. Mogą one zostać jedynie wprowadzone z mocy ustawy i tylko ze względu na ważny interes publiczny. Zatem działania ustawodawcy w związku z pandemią COVID-19, polegające na ustanowieniu obligatoryjnych „wakacji kredytowych”, nie naruszają norm z rozdziału I Konstytucji RP. Ponadto regulacje zawarte w „Tarczach” pozostają w zgodzie z zasadą statuującą banki jako instytucje zaufania publicznego⁴². Ich znaczenie w sprawnym funkcjonowaniu gospodarki sprawia, że ryzyko systemowe dla banków jest ryzykiem dla całego społeczeństwa. Działalność banków podporządkowana jest interesowi społecznemu i traktowane są one jako jednostki świadczące usługi publiczne, a nie jak zwykle podmioty gospodarcze, co nadaje im cechę instytucji zaufania publicznego⁴³.

³⁵ Według art. 20 Konstytucji RP społeczna gospodarka rynkowa oparta na wolności działalności gospodarczej, własności prywatnej oraz solidarności, dialogu i współpracy partnerów społecznych stanowi podstawę ustroju gospodarczego Rzeczypospolitej Polskiej.

³⁶ J. Ciapała, *Konstytucyjna zasada wolności działalności gospodarczej*, „Ruch Prawniczy Ekonomiczny i Socjologiczny” 2001, nr 4, s. 15.

³⁷ Ten pogląd został ugruntowany w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego, por. wyroki: z dnia 12 grudnia 2001 r., SK 26/01; z dnia 29 kwietnia 2003 r., SK 24/02; z dnia 14 czerwca 2004 r., SK 21/03, czy z dnia 27 lipca 2004 r., SK 9/03. Por. A. Ogonowski, *Konstytucyjna wolność działalności gospodarczej w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego*, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego” 2012, t. 1, s. 216.

³⁸ C. Kosikowski, *Wolność działalności gospodarczej i jej ograniczenia w praktyce stosowania Konstytucji RP*, (w:) C. Kosikowski (red.), *Zasady ustroju społecznego i gospodarczego w procesie stosowania Konstytucji*, Warszawa 2005, s. 45.

³⁹ A. Ogonowski, *Konstytucyjna wolność...*, s. 216.

⁴⁰ Według art. 22 Konstytucji RP ograniczenie wolności działalności gospodarczej jest dopuszczalne tylko w drodze ustawy i tylko ze względu na ważny interes publiczny.

⁴¹ A. Ogonowski, *Konstytucyjna wolność...*, s. 226.

⁴² Por. P. Niczyporuk, A. Talecka, *Bank jako instytucja zaufania publicznego*, (w:) S. Oliwniak (red.), *Ekonomiczne aspekty państwa demokratycznego*, Białystok 2007, s. 75.

⁴³ P. Niczyporuk, A. Talecka, *Bankowość...*, s. 30.

4. ODROCZENIE (ZAWIESZENIE) SPŁATY KREDYTU STOSOWANE WOBEC PRZEDSIĘBIORCY

Wraz z drugą falą pandemii koronawirusa (SARS-CoV-2) sytuacja klientów banków nie tylko nie uległa poprawie, ale też ich zdolność do terminowego regulowania zobowiązań wobec instytucji finansowych niejednokrotnie znacznie spadła⁴⁴. Kluczową formą wsparcia dla kredytobiorców była zmiana ustawy z dnia 2 marca 2020 r. o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych i wprowadzenie do jej treści art. 31f – ustawowej podstawy prawnej tzw. wakacji kredytowych.

Zgodnie z art. 31f ust. 1 tej ustawy w przypadku ogłoszenia stanu zagrożenia epidemicznego albo stanu epidemii bank może dokonać zmiany określonych w umowie warunków lub terminów spłaty kredytu udzielonego na podstawie ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Prawo bankowe mikroprzedsiębiorcy, małemu lub średniemu przedsiębiorcy, w rozumieniu ustawy z dnia 6 marca 2018 r. – Prawo przedsiębiorców⁴⁵, jeżeli:

- 1) kredyt został udzielony przed dniem 8 marca 2020 r. oraz
- 2) zmiana taka jest uzasadniona oceną sytuacji finansowej i gospodarczej kredytobiorcy dokonaną przez bank nie wcześniej niż w dniu 30 września 2019 r.

Mocą regulacji ustawowej przewidziano możliwość (a nie obowiązek) wprowadzenia przez bank „wakacji kredytowych” w stosunku do przedsiębiorców. Przepisy stwarzały możliwość zmiany warunków lub terminu spłaty kredytu udzielonego mikroprzedsiębiorcy, małemu lub średniemu przedsiębiorcy. W tym zakresie stosowano definicje ustawowe zawarte w ustawie – Prawo przedsiębiorców. Zatem ustawodawca przewidział możliwość odroczenia (zawieszenia) spłaty kredytu bez ograniczeń czasowych. Regulacja ustawowa stanowi swego rodzaju rozszerzenie propozycji złożonej w Komunikacie przez Związek Banków Polskich, którą banki mogły zastosować wobec swoich klientów. „Wakacje kredytowe” byłyby wdrażane po ogłoszeniu stanu zagrożenia epidemicznego albo stanu epidemii. Ustawodawca wprowadził w art. 31f kilka ograniczeń o charakterze podmiotowym i przedmiotowym. Dobrodziejstwo „wakacji kredytowych” przewidziano jedynie w stosunku do przedsiębiorców. Pozostali kredytobiorcy mogli korzystać z odroczenia (zawieszenia) spłaty kredytu na zasadach przewidzianych w Komunikacie Związku Banków Polskich bądź w oparciu o zasady wynegocjowane z konkretnymi bankami. Regulacja art. 31f wprowadziła ograniczenie w zakresie „ustawowych wakacji

⁴⁴ Sytuację pokazuje *Raport o sytuacji ekonomicznej banków. Banki 2020*, nr 11/2021, kwiecień 2021 r., Raport został przygotowany przez Warszawski Instytut Bankowości na zlecenie Związku Banków Polskich, www.zbp.pl/getmedia/4177370b-e5ec-475a-ad09-03bf6cc77e61/ZBP_BANKI2020_FINAL (dostęp: 5.10.2021 r.).

⁴⁵ Tekst jedn. Dz.U. z 2021 r., poz. 162.

kredytowych” w stosunku do kredytów udzielonych w oparciu o prawo bankowe. Zmiany warunków czy terminów spłaty nie miały zastosowania do kredytów udzielanych na podstawie innych ustaw. Co prawda przepisy art. 31f odnosiły się do pożyczki pieniężnej udzielonej przez bank, to jednak nie jest to znaczące rozszerzenie zakresu regulacji. Zawsze bowiem pożyczki bankowe mają pieniężny charakter, co powoduje, że mają do nich zastosowanie przepisy prawa bankowego odnoszące się do spłaty i oprocentowania kredytów bankowych⁴⁶.

Ustawodawca wprowadził ograniczenie czasowe, a mianowicie datę 30 września 2019 r. Zastosowanie „ustawowych wakacji kredytowych” było możliwe jedynie wobec kredytobiorców, których sytuacja gospodarcza i finansowa została poddana ocenie przez bank po tej dacie. Art. 31f można było również stosować jedynie do kredytów udzielonych przed 8 marca 2020 r. Zatem powyżej cytowane regulacje były jednym z instrumentów mającym na celu poprawę sytuacji finansowej przedsiębiorcy, która powstała w związku z wystąpieniem pandemii COVID-19 i wynikającymi stąd ograniczeniami w prowadzeniu działalności gospodarczej. Ustawodawca w art. 31f ust. 2 wyraźnie wskazał, że modyfikacja realizacji zobowiązania musiała być dokonywana na warunkach uzgodnionych przez bank i dłużnika i nie mogła powodować pogorszenia sytuacji finansowej i gospodarczej kredytobiorcy. Z dobrowolnych „wakacji kredytowych” skorzystało ponad milion razy⁴⁷. Możliwość wnioskowania o odroczenie (zawieszenie) spłaty zobowiązań zakończyła się 30 września 2021 r. W tzw. międzyczasie kredytobiorcy zyskali dodatkową opcję – tzw. ustawowe wakacje kredytowe wprowadzone w pakiecie ustaw anty kryzysowych.

5. OBLIGATORYJNE „WAKACJE KREDYTOWE”

W dniu 24 czerwca 2020 r. weszła w życie ustawa z dnia 19 czerwca 2020 r. o dopłatach do oprocentowania kredytów bankowych udzielanych przedsiębiorcom dotkniętym skutkami COVID-19 oraz o uproszczonym postępowaniu o zatwierdzenie układu w związku z wystąpieniem COVID-19, tzw. Tarcza 4.0, która wprowadziła przepisy regulujące udzielanie tzw. obligatoryjnych „ustawowych wakacji kredytowych”. W efekcie zmian do utrzymanego w mocy art. 31f dodano art. 31fa, w którym ustalono zasady zawieszenia wykonania umowy o kredyt czy uprawnionych kredytobiorców. Sprecyzowano także niezbędne elementy składowe, które powinien zawierać wniosek o zawieszenie wykonania umowy, a także wskazano okres zawieszenia i okres kredytowania.

⁴⁶ Z. Ofiarski, *Prawo...*, s. 444 i n.

⁴⁷ www.bankier.pl/wiadomosc/Wracaja-bankowe-wakacje-kredytowe-dla-firm-8025327.html (dostęp: 5.10.2021 r.).

Zgodnie z art. 31fa ust. 1 na wniosek kredytobiorcy, kredytodawca zawiesza wykonanie:

1) umowy o kredyt konsumencki w rozumieniu ustawy z dnia 12 maja 2011 r. o kredycie konsumenckim, albo

2) umowy o kredyt hipoteczny w rozumieniu ustawy z dnia 23 marca 2017 r. o kredycie hipotecznym oraz o nadzorze nad pośrednikami kredytu hipotecznego i agentami (Dz.U. z 2020 r., poz. 1027), albo

3) umowy o kredyt w rozumieniu art. 69 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Prawo bankowe – jeżeli kredytobiorcą jest konsument w rozumieniu art. 22¹ ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny.

Artykuł 31fa ust. 2 stanowi, że zawieszenie wykonania umowy, o którym mowa w ust. 1, przysługuje kredytobiorcy, który po dniu 13 marca 2020 r. utracił pracę lub inne główne źródło dochodu. W przypadku w którym stroną umowy, o której mowa w ust. 1, jest więcej niż jeden kredytobiorca, dla spełnienia warunku określonego w zdaniu pierwszym wystarczy utrata pracy lub innego głównego źródła dochodu przez jednego z nich.

Nowe przepisy wprowadzające obligatoryjne „ustawowe wakacje kredytowe” ustanawiają obowiązek banku w zakresie zawieszenia wykonania umów kredytowych. Będzie on mógł być zrealizowany po złożeniu wniosku przez podmiot uprawniony. Musi do tego zostać użyty specjalny formularz bankowy, dostępny na stronie internetowej instytucji kredytowej. Kredytobiorca składa wniosek na trwałym nośniku informacji, co oznacza, że może zostać wypełniony i wysłany elektronicznie, bez konieczności osobistej wizyty w banku.

M. Urban-Theocharakis sądzi, że pobieżna analiza brzmienia art. 31fa wskazuje, iż udzielenie „wakacji kredytowych” jawi się „już nie jako prawo, ale definitywny obowiązek banku”⁴⁸. Jednakże konieczna jest w tej materii inicjatywa konkretnego i ściśle sprecyzowanego w ustawie kredytobiorcy. Z obligatoryjnych „ustawowych wakacji kredytowych” może skorzystać więc osoba, która zaciągnęła zobowiązanie w rozumieniu o ustawy z dnia 23 marca 2017 r. o kredycie hipotecznym oraz o nadzorze nad pośrednikami kredytu hipotecznego i agentami. Także konsument, który jest kredytobiorcą jest uprawniony do zawieszenia (odroczenia) na okres do 3 miesięcy spłaty rat zobowiązań kredytowo-pożyczkowych.

Nowe przepisy o tzw. obligatoryjnych „ustawowych wakacjach kredytowych” należało stosować tylko wobec tych, którzy stracili pracę lub inne główne źródło dochodu po 13 marca 2020 r. W zakresie spełnienia tego kryterium kredytobiorca składał stosowne oświadczenie, pod rygorem odpowiedzialności karnej. Uprawnionym do skorzystania z tego przywileju mógłby być także kredytobiorca, który utracił pracę po 13 marca 2020 r., chociażby wskutek dyscyplinarnego zwolnienia w trybie art. 52 ustawy z 26 czerwca 1974 r. – Kodeks pracy⁴⁹.

⁴⁸ M. Urban-Theocharakis, *Wakacje...*

⁴⁹ Tekst jedn. Dz.U. z 2020 r., poz. 1320, z późn. zm. Por. rozważania Ł. Wilkowicz, *Tarcza 4.0. Stracisz pracę lub źródło dochodu? Będziesz mógł zawiesić spłatę kredytu*, <https://serwisy.>

Ustawodawca nie wskazuje w tym przepisie okoliczności, w jakich praca miała zostać przez kredytobiorcę utracona. Istotna dla uzyskania obligatoryjnych „ustawowych wakacji kredytowych” pozostaje jedynie okoliczność, czy zdarzenie to miało miejsce po określonej w przepisie dacie. M. Urban-Theocharakis uważa, że z dobrodziejstwa przepisu mogą skorzystać nie tylko osoby znajdujące się faktycznie w trudnej sytuacji finansowej spowodowanej pojawieniem się pandemii koronawirusa SARS-CoV-2, gdyż ustawodawca nie powiązał ich ze skutkami choroby COVID-19⁵⁰. Do zawieszenia dochodzi z mocy prawa z dniem doręczenia kredytodawcy wniosku o zawieszenie wykonywania umowy.

Rozwiązanie wskazane w art. 31fa Tarczy 4.0 dotyczy umów kredytowych zawartych przed 13 marca 2020 r., jeśli termin zakończenia okresu kredytowania określony w tych umowach przypada po upływie 6 miesięcy od dnia 13 marca 2020 r. Zawieszenie obowiązku spłacania kredytu odnosi się zarówno do części kapitałowej, jak i do odsetkowej. W tym ustawowym okresie kredytodawca nie będzie mógł pobierać żadnych dodatkowych opłat, z wyjątkiem składek za umowy ubezpieczenia powiązane z umową kredytu. Jest to konieczne z uwagi na potrzebę zapewnienia ciągłości ochrony ubezpieczeniowej, co niewątpliwie leży w interesie kredytobiorcy. Okres kredytowania, jak również wszystkie terminy przewidziane w umowie kredytu ulegają stosownemu przedłużeniu i to o okres zawieszenia. W przypadku, w którym kredytobiorca ma kilka kredytów tego samego rodzaju u danego kredytodawcy, będzie mógł skorzystać z wakacji kredytowych tylko wobec jednego z nich. Jeżeli kredytodawca na wniosek kredytobiorcy zawiesił w całości lub w części spłatę jednej z umów kredytu na warunkach innych niż określone w art. 31fa ustawy z dnia 2 marca 2020 r. o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych, termin tego zawieszenia ulega skróceniu z mocy prawa z dniem doręczenia kredytodawcy wniosku o zawieszenie wykonania umowy.

WNIOSKI

W związku z rozprzestrzenianiem się choroby COVID-19 pojawiły się liczne ograniczenia w odniesieniu do wykonywania pracy zarobkowej i prowadzenia działalności gospodarczej. Niosło to ze sobą obniżenie dochodu, a tym samym utratę możliwości terminowego regulowania zobowiązań o charakterze

gazetaprawna.pl/finanse-osobiste/artykuly/1479492,zawieszenie-splaty-kredytu-tarcza-4-0.html (dostęp: 5.10.2021 r.).

⁵⁰ Regulacje uznaje ona za sprzeczną z jej *ratio legis*. Postuluje zmiany i doprecyzowanie regulacji obecnie obowiązujących. Por. M. Urban-Theocharakis, *Wakacje...*

kredytowym. Od początku pandemii koronawirusa (SARS-CoV-2) w sektorze bankowym można zaobserwować próby działań zmierzających do zawieszenia (odraczania) spłat rat zobowiązań obarczonych ryzykiem kredytowym. Pierwsze rozwiązania w tym zakresie proponował Związek Banków Polskich w wydanych komunikatach czy rekomendacjach. Postulował wprowadzenie tzw. wakacji kredytowych, czyli możliwość zawieszenia spłat rat kredytów lub pożyczek w związku z wystąpieniem pandemii koronawirusa SARS-CoV-2. Była to jedna z wielu inicjatyw pomocowych podejmowanych przez sektor bankowy w celu zapobiegania skutkom choroby COVID-19. Wdrożenie działań proponowanych przez Związek Banków Polskich zależało od konkretnych banków udzielających kredytów. Same instytucje kredytowe proponowały klientom możliwość zawieszenia spłat rat kredytów, które czasami wykraczały poza ramy komunikatów sektora bankowego. Ich działania wynikały z potrzeby zachowania stabilności sektora oraz postrzegania banku jako instytucji zaufania publicznego. Kroki prawne proponowane przez Związek Banków Polskich inspirowały ustawodawcę do podjęcia dalszych kroków legislacyjnych.

W ramach tzw. tarcz antykryzysowych wprowadzono przepisy regulujące udzielanie tzw. wakacji kredytowych. Mocą regulacji ustawowej z 31 marca 2020 r. przewidziano możliwość (a nie obowiązek) zmiany warunków lub terminu spłaty kredytu udzielonego przedsiębiorcy. Ustawodawca wprowadził nie tylko ograniczenia podmiotowe, ale również czasowe odnośnie do możliwości korzystania z „ustawowych wakacji kredytowych”. Jednakże nie przeszkodziły one uprawnionym, by wnioskować o zmianę warunków lub terminu spłaty zobowiązań kredytowych.

W dniu 24 czerwca 2020 r. weszła w życie tzw. Tarcza 4.0, która wprowadziła przepisy regulujące udzielanie tzw. obligatoryjnych „ustawowych wakacji kredytowych” dla konsumentów. Można ją określić jako najszerszą formę pomocy kredytobiorcom, którzy w okresie i w związku z pandemią koronawirusa (COVID-19) nie regulowały terminowo swoich zobowiązań. Z informacji udostępnionych przez Biuro Informacji Kredytowej wynika, że do 2 listopada 2020 r. z ustawowych wakacji kredytowych korzystało 5,3 tys. kredytobiorców, a na koniec miesiąca liczba ta wzrosła do 8,3 tys. klientów indywidualnych⁵¹.

Tak zwane wakacje kredytowe związane z pandemią koronawirusa (COVID-19) dotyczyły zarówno osób fizycznych, jak i prawnych. Jednakże z dobrodziejstwa ustawowej regulacji nie mogli skorzystać ci, którzy zaciągnęli kredyty lub pożyczki, czy inne zobowiązania związane z ryzykiem kredytowym po 13 marca 2020 r., albo nie stracili po tej dacie pracy ani głównego źródła dochodu. Konieczne są jednak nowelizacje przepisów, by uszczegółowić i bardziej powiązać przepisy zawarte w ramach tzw. Tarczy 4.0 z wystąpieniem

⁵¹ www.totalmoney.pl/artykuly/7609978,kredyty-hipoteczne,wakacje-kredytowe-a-koronawirus (dostęp: 5.10.2021 r.).

skutków COVID-19. Może warto byłoby również dać możliwość obligacyjnych „ustawowych wakacji kredytowych” osobom wykonującym pracę w ramach umów cywilnoprawnych, jeśli z tego tytułu utracili jedyne źródło dochodu. W ramach niniejszej publikacji ukazano jedynie wybrane aspekty tej ciekawej instytucji prawnej, tzw. wakacji kredytowych, która niewątpliwie będzie się dalej rozwijać w systemie i prawie bankowym.

REFERENCES

Piśmiennictwo

- Ciapała J., *Konstytucyjna zasada wolności działalności gospodarczej*, „Ruch Prawniczy Ekonomiczny i Socjologiczny” 2001, nr 4
- Dobosiewicz Z., *Kredyty i gwarancje bankowe*, Warszawa 2007
- Jaworski W. L., Zawadzka Z. (red.), *Bankowość, podręcznik akademicki*, Warszawa 2001
- Kosikowski C., *Wolność działalności gospodarczej i jej ograniczenia w praktyce stosowania Konstytucji RP*, (w:) C. Kosikowski (red.), *Zasady ustroju społecznego i gospodarczego w procesie stosowania Konstytucji*, Warszawa 2005
- Niczyporuk P., Talecka A., *Bank jako instytucja zaufania publicznego*, (w:) S. Oliwniak (red.), *Ekonomiczne aspekty państwa demokratycznego*, Białystok 2007
- Niczyporuk P., Talecka A., *Bankowość: podstawowe zagadnienia*, Białystok 2011
- Ofiarski Z., *Prawo bankowe*, Warszawa 2021
- Ogonowski A., *Konstytucyjna wolność działalności gospodarczej w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego*, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego” 2012, t. 1
- Raport o sytuacji ekonomicznej banków. Banki 2020*, nr 11/2021, kwiecień 2021 r., Raport został przygotowany przez Warszawski Instytut Bankowości na zlecenie Związku Banków Polskich, www.zbp.pl/getmedia/4177370b-e5ec-475a-ad09-03bf6cc77e61/ZBP_BANKI2020_FINAL (dostęp: 5.10.2021 r.)
- Talecka A., *Banki komercyjne*, (w:) J. Zarzecki (red.), *Finanse*, Białystok 2003
- Urban-Theocharakis M., *Wakacje kredytowe*, LEX/el. 2020

Źródła internetowe

- Wilkowicz Ł., *Tarcza 4.0. Stracisz pracę lub źródło dochodu? Będziesz mógł zawiesić spłatę kredytu*, <https://serwisy.gazetaprawna.pl/finanse-osobiste/artykuly/1479492,zawieszenie-splaty-kredytu-tarcza-4-0.html> (dostęp: 5.10.2021 r.)
- www.bankier.pl/wiadomosc/Wracaja-bankowe-wakacje-kredytowe-dla-firm-8025327.html (dostęp: 5.10.2021 r.)
- www.eba.europa.eu/eba-publishes-guidelines-treatment-public-and-private-moratoria-light-covid-19-measures (dostęp: 5.10.2021 r.)
- www.knf.gov.pl/aktualnosci?articleId=69490&p_id=18 (dostęp: 5.10.2021 r.)
- www.knf.gov.pl/aktualnosci (dostęp: 5.10.2021 r.)
- www.rf.gov.pl/wakacje-kredytowe-podsumowanie-problematyki-i-dzialan-podjetych-przez-rzeczniaka-finansowego/ (dostęp: 5.10.2021 r.)
- www.totalmoney.pl/artykuly/7609978,kredyty-hipoteczne,wakacje-kredytowe-a-koronawirus (dostęp: 5.10.2021 r.)

www.zbp.pl/Aktualnosci/Wydarzenia/Komunikat-ZBP-w-sprawie-dzialan-pomocowych-podejmowanych-przez-banki (dostęp: 5.10.2021 r.)

www.zbp.pl/getmedia/4177370b-e5ec-475a-ad09-03bf6cc77e61/ZBP_BANKI2020_FINAL (dostęp 5.10.2021 r.)

www.zbp.pl/aktualnosci/komunikaty/przedluzenie-moriatorium-na-kredyty (dostęp: 5.10.2021 r.)